

Et Dukkehjem

I nordmanden Henrik Ibsens skuespil fra 1879, Et Dukkehjem, får vi fortalt historien om ægteparret Torvald og Nora Helmer. Stykket er i tre akter, og starter med at publikum/læseren bliver brat kastet ind i et hjem, hvor alt tilsyneladende er fryd og gammen. Som stykket skrider frem tegner sig dog mere og mere et billede af et hjem i opløsning og til slut kvinde i total opposition til sin mand og denne mands samfund.

Det er juleaften. Nora og hendes mand Torvald, der snart skal forfremmes til direktør i Aktiebanken, taler/synger lystigt sammen. Noras barndomsveninde, Fru Linde, ankommer og fortæller om sin barske livshistorie, der dog ikke er i stand til at ødelægge den opstemte Noras sindelag. Det er derimod den mand, Krogstad, som Noras mand ønsker at fyre. Han minder Nora om (læs: afpresser hende med) en historie fra hendes og familiens tidligere liv, der truer med at ruinere Noras liv: et forfalsket lån, forfalsket af Nora med den hensigt at redde sin mand fra en sygdom i en økonomisk hård tid. Nora kan ikke omstøde Krogstads fyring, men hun får ordnet det sådan, at det brev til Torvald hvori Krogstad bekender Noras historie, ikke vil blive åbnet før den følgende dag. Doktor Rank, der kommer fast i huset, kommer og falder i samtale med Nora. Denne dag bekender doktoren dog sin kærlighed, som altid har ligget under overfladen i de tos anstændige flirt, til Nora. Imens får fru Linde charmeret sig ind hos Krogstad, ved hjælp af en tidligere affære. Men da fru Linde får muligheden fraråder hun Krogstad at tilbagekalde brevet: Noras moralske synd *må* frem i lyset. Nora *må* sande realiteterne, og da Torvald har læst brevet er hans første reaktion at umyndiggøre Nora, men da Krogstad sender det forfalskede gældsbevis med posten ændrer han mening fuldstændigt og vil slette alle fortidens spor af historien. Men nu er det for sent. Nora har set sin mands sande ansigt, og det var ikke et syn hun brød sig om. Hun forlader mand og børn for at starte forfra på det liv hun aldrig har haft mulighed for at leve.

De tre akter i dramaet udspiller sig over juleaften, første og anden juledag. Det er altså, som værk, en beskrivelse i replikker, og altså udelukkende en historie fortalt gennem dukkehjemmets personers handlinger. Dette har den fortælletekniske effekt, at handlingen forud for historien fortælles i brudstykker og loyalt overfor læseren¹: Man kan ikke beskyldes fortælleren for at afsløre personernes små hemmeligheder eller bevæggrunde for deres handlinger, de *må* træde frem af fortællingen. Som eksempel på konsekvensen af dette kalder

---

¹ Et dukkehjem er **både** et skuespil og et værk. I det følgende vil ikke skelne væsentligt mellem ordene, da det er *tænkt* som et skuespil, men er *læst* og behandlet som litterært væk her.

Et Dukkehjem

Nora sin mand for Torvald på side 2, men først på side 27 (1.20) afsløres det, hvorfor *scenearvisningerne* har kaldt Torvald for Helmer (det er familiens efternavn). Denne effekt forvirres yderligere af starten ”in media res”, men for ikke at henlede for megen opmærksomhed på disse forhold ridses noget af familiens fortid op i forbindelse med Noras beskrivelser for veninden, fru Linde, som hun ikke har set i ni (s.17, 1.24) år. Mange kendetegn for en naturalistisk tekst er således til stede, idet stykkets personer selv får lov til at præsentere hele historien. Desuden spores den naturalistiske glasklokkeidé (et lukket samfund tilsættes et fremmedlegeme og resultatet beskrives så objektivt og nært som i en naturvidenskabelig fremstilling), hvis man betragter lejligheden som det isolerede forsøgslaboratorium, og Torvalds sygdom eller sagfører Krogstad som den præmis der får hjemmet til at falde i grus. Skuespillets form tilsætter derudover stykket en fernis af impressionisme (scenisk fremstilling, replikker, in media res).

Nora er den centrale skikkelse i alle skuespillets akter. Det er hendes historie der bærer selve handlingen og nerven i stykket og hun kan altså med rette kaldes for hovedpersonen i stykket. Der er en milevid kløft mellem hendes fremtoning i de to første akter, og i den sidste. Just som man synes at kende den pæne, beskyttede, overstadige, letlevende, opportunistiske og det dermed porcelænsagtige dukkebarn, springer hun effektivt hun ud som den stærkt selvstændige og revolutionære kvinde, der har været underlagt og holdt nede af en række stærkt kønsrollestyrede samfundsnormer – igen næsten (jf. ”det vidunderlige” senere) loyalt hemmeligholdt af forfatteren. Hendes tidligere person, eller den person hun spillede, var meget præget af forskellige rollespil med sin mand og de mennesker hun omgikkes i sin hverdag i herskabslejligheden (doktor Rank og de små børn Ivar, Bob og Emmy) samt det dobbeltliv (gælden i forbindelse med Torvalds sygdom) hun levede. Sidstnævnte som igennem stykket får mere og mere betydning for Noras fremtoning, og hele stykkets handling, og som til sidst er *medvirkende* årsag til hende frigørelse. For som hun udtrykker det til slut:

”[NORA:] Jeg har levet af at gøre kunster for dig, Torvald. Men du vilde jo ha’e det så. Du og pappa har gjort stor synd imod mig. I er skyld i, at der ikke er blevet noget af mig” (s.95, 1.9)

Her fortælles om hendes påtagede rollespil og lidt om hendes tolkning af den ulykkelige baggrund: hendes far og efterfølgende hendes mand, der har overforsørget/beskyttet Nora mod omverdenens realiteter. Det er altså ikke gældshistorien der er det afgørende for Nora og det spolerede ægteskab. Det er hendes mands utilstrækkelighed.

Et Dukkehjem

Noras mand Torvald er Noras diamentrale modsætning. Han er den mådeholdne, korrekte, traditonsbundnde, hårdtarbejdende, eller kort sagt, kedelige bankchef. Til slut istyket viser han sig også som yderst sårbar, men dette har han været i stand til at skjule imen han har haft Nora ved sin side. Det er hans position i samfundet der har sat ham i stand til at blive gift med den kønne Nora, som han dog betragter som en investering, ”det dyrebareste han ejer”. Det er, som ovenfor berørt, hans ideer om det perfekte forhold, der har fået lov til at indrette ægteskabet. Alt skal først og fremmest være lykkeligt udadtil, men også indadtil. Torvald finder sig i meget med hensyn til materielle udskejelser (Noras gådefulde pengeforbrug), men tilsvarende lidt med hensyn til moralske sidespring (eksempelvis løgnene omkring Noras makronmisbrug). Han kræver klare linjer og åben snak og er derfor meget åbenhjertig overfor sin kone – på overfladen. Som nævnt spiller de nemlig et rollespil, der først og fremmest hindrer al alvorlig snak. Denne indretning er endnu en foranstaltning fra den paternalistiske Torvalds side for at passe på den skønne Nora, som var det hans egen lille dukke og det er blandt andet dette overfladiske syn på sin kone der får ægteskabet til at styrte i grus. Se f.eks. ovenstående citat sammen med :

”NORA: I otte samfulde år, – ja længere, – lige fra vort første bekendtskab, har vi aldrig vekslet et alvorligt ord om alvorlige ting

HELMER: Skulde jeg da idelig og altid indvie dig i bekymringer, som du dog ikke kunne hjælpe mig at bære?” (s.94, l.11)

Det er jo Noras manglende mulighed for at tale med bekymringer med sin mand, der har fået hende til at bære sine hemmeligheder i tavshed. Igen er netop problemet hendes mand og ikke hendes hemmelighed.

Hvad selve Nora og Torvalds otteårige ægteskab angår har jeg allerede beskrevet de væsentligste ingredienser: Udadtil en lykkelig øvre middelklassefamilie (godt på vej til at blive økonomisk uafhængige), med tre børn og tjenestefolk, der alle leger sammen og har det muntert (man forestiller sig en Morten Korchsk idyl, når man ikke har set en iscenesættelse²). Indadtil får vi tidligt Noras gældshistorie beskrevet, men først senere med den virkelige problemstilling, der viser at ægteskabet er i krise. Men det er først efter Torvalds reaktion på brevet fra Krogstad (og måske andre forhold, se senere) at stykket tager en overraskende

---

² Bogen rummer langtfra så mange sceneanvisninger som et teaterstykke ”kunne gøre”, og er således åbent for fortolkninger.

Et Dukkehjem

drejning og ægteskabet viser sig at have været ikke-eksisterende i egentlig forstand (selvom Nora her synes at være ramt af kådhed):

”NORA: I [Torvald og faderen] har aldrig elsket mig. I har bare syntes, det var fornøjeligt at være forelsket i mig.”
(s.94, l.26)

Dette er der dog en person der har gjort: doktor Rank, der kommer i huset hver dag for at tale med Torvald. Ingen af personerne afslører præcis hvad Rank og Torvald snakker om, men det holder muligvis Torvald ved godt helbred, fordi lægens personlige kvaler sætter Torvalds succes (direktør og lækker kone) i relief. Men doktoren, der er syg og afkræftet, symboliserer selve Noras og Torvalds ægteskab: Rank men med en rådden rygsøjle. På denne måde får han en ganske interessant funktion, da han erklærer sin kærlighed til Nora i anden akt, men bliver afvist, og Ibsen tager forskud på de senere hændelser. Rank kommer dermed også med en indirekte besked til Nora i følgende ordveksling:

”RANK (*efter kort taushed*): Når jeg sidder her således ganske fortrolig sammen med Dem, så begriber jeg ikke – nej, jeg fatter det ikke – hvad der skulde blevet af mig, hvis jeg aldrig var kommen her i huset.

NORA (*smiler*): Jo, jeg tror nok, at De i grunden hygger Dem ganske godt hos os.

RANK (*sagtere, ser hen for sig*): Og så at skulle gå fra det altsammen –

NORA: Sniksnak; De går ikke fra det (s.61, l.30)

Hvor Nora ufrivilligt kommenterer sin senere skæbne, som er så dystert at den ikke er til at tale om (i flirtsammenhæng). Denne scene er igen et eksempel på, hvordan fortællingen hele tiden kaster fangarme tilbage i teksten, idet Nora selv fremsætter sine illusioner om en hemmelig beundrer tidligt i stykket (s.24) – her får vi at vide, at hun hele tiden har kendt til en potentiel elsker i form af Rank. I forbindelse med doktoren som symbol på ægteskabet annoncerer han også sit dødsfald med *to* visitkort og forlader historien med sætningen ”Sov godt. Og tak for ilden” (s.86, l.24). Her kan der være tale om flere forskellige slags ild: gløden mellem Rank og Nora, den ikke-eksisterende glød mellem Torvald og Nora eller – igen som repræsentant for ægteskabet – den ild hvormed Nora satte brand i ægteskabet på side 29³. Umiddelbart derefter åbner Torvald det skæbnesvangre brev og med sin reaktion viser at hans ægte følelser for Nora (mere knyttet til gældsbeviset) og Rank (hans død berører Torvald som var det, ja, et dyrs død) ikke eksisterer. Her indser Nora at ”det vidunderlige” ikke sker,

---

³ ”se så; nu brænder det” (s.29, l.4). Stedet er fundet og beskrevet af Jette Lundbo Levy i værkets efterskrift

Et Dukkehjem

Torvald har ikke bestået hendes test, og vist sig som en mand med ægte følelser overfor sin kone.

Ægteskabet er slut og Nora kan begynde et nyt liv, men som ovenstående uddrag viser, er bruddet med Torvald og børnene en besværlig udvej, hvor hendes fremtid er alt andet end økonomisk uafhængighed, snarere det totalt modsatte. Dukkehuset (symboliseret ved Rank) vil falde i ruiner. Fru Linde vil overtage doktor Ranks plads (s.59, l.34) og mon ikke Krogstad i den forbindelse vil overtage Torvalds position i Aktiebanken (som forudsagt af Krogstad s.67, l.15), da den sårbare Torvald jo ikke har Nora til at passe på sig når han bliver syg.

Angående titlen, Et dukkehjem, har jeg allerede benyttet udtrykket 'dukkehuset' om hjemmet, og 'dukke' om Nora. Desuden får vi at vide, at Nora kalder sine børn for dukker (s.34, l.5), anser lejligheden for lille (s.33, l.12) og hendes far selv har kaldt Nora for sit dukkebarn (s.94, l.34). Endvidere kan man anskue det rollespil som Nora har ført, som en videreførelse af denne tanke – ”en lang leg” (s.95, l.18).

Ibsens egen lakoniske kommentar er at lade Nora forlade sin mand i julens og hjerternes tid, indbegrebet af traditionel familiehygge. Stykket kan anskues som et regulært opgør med traditioner og kønsrollenormer i samtiden. Som sådan går Noras kritik ikke mod Torvalds person, men mod den rolle som Torvalds person har udfyldt - mandens. Dette formulerer Nora, der ikke er specielt samfundsbevidst, dog ikke selv. Men hun mærker på sig selv at der er noget galt med Helmers indretning. I forlængelse heraf kommer Nora ind på ”det vidunderlige” til skuespillets sidste ordskifte:

”HELMER: Nævn mig dette vidunderligste!

NORA: Da måtte både du og jeg forvandle os således at (...) samliv mellem os to kunde bli'e et ægteskab. Farvel.
(...)

HELMER (*synker ned på en stol ved døren og slår hænderne for ansigtet*): Nora! Nora! (...) Tomt. Hun er her ikke mere.
(*et håb skyder op i ham*): Det vidunderligste-?! (*nedefra høres drønnet af en port, som slæes ilås.*)

Det vidunderligste kunne være om samfundets normer kunne tilpasses til at kvinden kunne føle sig som/forvandle sig til menneske i stedet for dukke (Torvalds opførsel i sidste akt kunne få en til at mene ”lolita”). Den fornemme *maskeradedragt*, som fru Linde har hjulpet til med at reparere, er skiftet ud med hverdagstøjet.

Et Dukkehjem

Dette kontroversielle synspunkt har været ekstrem hård kost i samtiden⁴, uden noget sidestykke, men stadig i dag kan man vel finde stof til eftertanke i Et dukkehjem. Situationen er selvfølgelig ændret siden 1879, men den ideelle ligestilling som Nora, og Ibsen, synes at ønske er ikke set endnu. Desuden er situationen med et hyperbeskyttet barn, der ender i et større oprør at være et tilbagevendende tema (f.eks. i Jytte Borbergs Tvivlsomme erindringer fra 1990 og Roger Waters' The Wall fra 1979). Derudover behandler skuespillet en konflikt som jeg ikke har berørt væsentligt i ovenstående: konflikten mellem kærlighed og penge. Den er både symboliseret ved fru Linde, hendes tidligere mand kontra sagfører Krogstad, og i forholdet mellem Nora, Torvald og doktor Rank.

Ibsens knivskarpe kritik af det bestående har kunnet dækkes ind under hans naturalistiske fortællestil, der som udgangspunkt ikke har noget forfattermæssigt budskab, men søger at nå en gengivelse af virkeligheden (i en fiktiv historie!!) – som Ibsen skriver i et brev til Sophus Schandorph i forbindelse med tolkningen af et sine andre værker:

”Man søger at gøre mig ansvarlig for de meninger, som enkelte af dramaets personer udtaler. Og dog findes der i hele bogen ikke en eneste mening, ikke en ytring, som står for forfatterens regning”⁵

Troels Brynskov

---

⁴ Efterskriftet nævner at slutningen i den tyske udgave måtte skrives om pga. at Nora ikke nøjes med at kappe båndene til sin mand, men også til sine børn, hvilket var en for bitter pille for den kvindelige skuespiller.

⁵ Fischer m.fl.: Litteraturhåndbogen, gyldendal 1981. s.389.